

Türkiye Doğası

Bülent Gözcelioğlu

Zehirli Mantarlar

Türkiye sahip olduğu coğrafya açısından farklı özellikteki canlıları barındırıyor. Bitki ve hayvan konusundaki çeşitliliğin yanı sıra, diğer bir canlı alemi olan mantarlar konusunda da oldukça zengin. Mantarlar bilindiği gibi yapılarında kitin bulunan, klorofil taşımayan, dolayısıyla fotosentez yapmayan, çürükçül ya da parazit olarak beslenen canlılar. Nemli yerlerde, ormanlık alanlarda, çayırarda yaşarlar. Çeşitli tipleri bulunur. Cıvık mantar denen türleri diğer organizmalarla yaşar. Bazıları, alglerle birlikte "liken" denen topluluklar oluşturur, bazıları antibiyotik oluşturur, bazıları hayvan ve bitkilerde hastalık yapar, bazıları alkolik fermentasyon yapar, bazıları toprakta yaşar ve ölü organizmalarla beslenir. "Şapkalı mantarlar" denen grubun bazı türleri gıda olarak kullanılır. Mantarlar yaşamlarını devam ettirebilmek için çok çeşitli yaşamsal özellikler geliştirmişler. Bunlardan biri, içerdikleri zehirli bileşikler. Yenilebilen türler olan şapkalı mantarların bazıları da bu zehirli bileşiklerden taşıyor. Mantarların koruma amaçlı olarak geliştirdikleri zehirli bileşikler, bilinçsiz yaklaşımlar sonucu bazen insanlar için de tehlikeli olabiliyor. Besin olarak tüketilen şapkalı mantarların (daha çok kültür ürünleri tüketilmesine karşın), doğadan da çok miktarda türü (ülkemizde 40 kadar) toplanıyor ve gıda olarak tüketiliyor. Doğada zehirli ve zehirsiz türler yan yana bulunabiliyor. Zehirli ya da zehirsiz türlerin ayrılmasında kullanılacak şekil, renk, koku gibi belirleyici özellikler yok. Zehirlenmelerin en büyük nedenlerinden biri, zehirli-zehirsiz tür ayrımının pratik bir yolunun olmaması. Zehirlenmeden korunmanın tek yolu, iyi bilinmeyen, doğadan toplanan mantarları yememek. Zehirli mantarları yalnızca mantarbilimciler (mikologlar) ayırt edebilir.

Paxillus involutus

Yenilebilen türlere çok benzeyen bu iki tür oldukça zehirlidir.

Amanita muscaria

Bunun yanında genel olarak, kırmızı ve kahverengi olan mantarların üzerinde beyaz benekler bulunması, toprak üzerinde sapın topraktan çıktığı yerde yüksek biçiminde bir kılıf bulunması, zehirli olduklarının bir göstergesi. Gıda olarak tüketilen mantarların besin değerine baktığımızda, yaklaşık %90 oranında su, % 4 protein, % 5 karbonhidrat, % 1 kül (kalsiyum, fosfor, demir, vs.) olduğunu görürüz. Etin protein değerinin % 18-20 olduğu göz önüne alınrsa, mantarların protein açısından zengin bir besin kaynağı olmadığı görülür. Dolayısıyla mantarlar kolesterolsüz diyet yapanlar için önerilen bir besin maddesi. Ayrıca mantarlar lifli bir yapıda olduklarından, sindirimleri de zor.

Amanita phalloides

Çok iyi bilinmeyen yabani mantarların yenmesi gerektiğini söylemiştik. Peki yendiğinde ve buna bağlı olarak zehirlenme meydana geldiğinde neler yapılabilir? Öncelikle kişide şiddetli karın ağrısı, bulantı ya da kusma, çok susama, vücutta morarma, ishal gibi durumlar zehirlenme olduğunun göstergeleri. Önerilen ilk şey, mantarı yiyen kişinin kusturulması. Sonra, yaptığı etkiye göre hastaneye götürülmesi gerekir. Klinik tedavi yapılırken mantar türünün bilinmesi zorunludur. Bu nedenle mümkünse yenen mantarın bir örneğini de almak gerekli. Yoksa, kusmuk içeriğinden de alınabilir. Tür belirlendikten sonra o mantara ya da mantar grubuna özgü tedavi biçimine geçilir. Zehirli mantarlar yendikten sonraki belirtiler, ya hemen (2-3 saate kadar) ya da bir süre sonra (6-24 saate kadar) çıkabilir. Geç ortaya çıkan etkilerde, zehir böbreklere ve karaciğere ulaştığından, sonuç çok daha ağır olabilir.

Ülkemizde 55-60 civarında mantar türü, çeşitli oranlarda zehirli bileşik içeriyor. Zehirlenmeye en çok yol açan türse köygöçüren mantarı (*Amanita phalloides*). Bu tür, yenilebilen bir türe çok benzediğinden onunla kolayca karıştırılabiliyor. Bunun yanında en zehirli mantar türleri arasında yer alan gelin mantarı (*Amanita muscaria*) da ülkemizde yaşamakta. Zehirlenmelerin önlenmesi için zehirli mantar türlerinin tanıtılması (rehber kitapçık, belgesel, vs) ve yeni ve daha güçlü tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi gerekli.

Kaynak: Mat A., Türkiye'de Mantar Zehirlenmeleri ve Zehirli Mantarlar., TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları., 1998